

ANDRZEJ NYDEREK

STOPNIE SPECJALIZACJI ZAWODOWEJ NAUCZYCIELI WYCHOWANIA MUZYCZNEGO W ODDZIALE DOSKONALENIA NAUCZYCIELI W BYDGOSZCZY W LATACH 1985 – 1990

Wprowadzenie

W systemie kształcenia ważnym ogniwem jest nauczyciel. Prawie wszyscy autorzy badań wyrażają pogląd, że rezultaty pracy dydaktyczno-wychowawczej w szkole zależą głównie od nauczyciela. "W pochodzie dziejowym zmienia się obraz nauczycieli-wychowawców, ich skład osobowy, zakres i treść zadań społeczno-zawodowych, stosowane przez nich formy i metody pracy, a także środki."¹

Nauczyciel ma reprezentować, przekazywać oraz wcielać w życie wartości, wzory kulturowe i społeczne. Jest organizatorem nauczania i wychowania, pracy zespołu klasowego, materiału nauczania i właściwej działalności pedagogicznej. Od wiedzy i doświadczenia, postawy, obowiązkowości, zaangażowania, zdyscyplinowania, zależy skuteczność jego działania.

"Wszelkie idee pedagogiczne, cele, treści i zasady kształcenia i wychowania (jak pisze S. Wołoszyn) nie działają automatycznie, same przez się, lecz realizują się i ożywają dopiero dzięki działalności nauczyciela wychowawcy. Osoba i osobowość nauczyciela, jego przygotowanie i umiejętności zawodowe, jego autorytet i postawa ideowo-moralna, odgrywają decydującą rolę w procesie wychowania i nauczania w szkole. Nauczyciel jest bowiem i organizatorem i kierownikiem i opiekunem tego procesu."²

Wykorzystując zaplecze naukowe, wyposażenie szkoły oraz szereg innych środków, jakimi dysponuje, ma tak pokierować procesem dydaktycznym i wychowawczym, by osiągnąć jak najwyższy poziom kształcenia i wychowania.

Realizacja tych różnorodnych i trudnych zadań wymaga od nauczyciela maksymalnego wysiłku i odpowiedzialności. "Zawód nauczyciela jest zawodem niezwykle trudnym, jednym z najtrudniejszych. Jest to zawód, który jeśli ma być wykonywany sprawnie, wymaga wielce specyficznej kwalifikacji, a ściślej mówiąc - określonej cechy psychicznej."³

1. Potrzeba doskonalenia zawodowego nauczycieli

W związku z szybkim rozwojem nauki, techniki, sztuki, który niesie ze sobą dezaktualizację dotychczasowej wiedzy, pojawianie się i zanikanie różnych zawodów, istnieje konieczność aktualizacji wiedzy. Szczególne znaczenie ma to dla nauczyciela, którego zadaniem jest przygotowanie dzieci i młodzieży do życia we współczesnym świecie.

“Stałe doskonalenie się nauczyciela podnosi stopień i zakres świadomego oddziaływania wychowawczo-dydaktycznego. Takie oddziaływanie stanowi jeden z bardzo istotnych czynników, niezbędnych do wywoływania twórczych zmian uzasadnionych naukowo.”⁴

Jakie warunki mają być spełnione dla realizacji postępu pedagogicznego?

Na powyższy temat W. Okoń pisze następująco: “Jest rzeczą bezsporną, że podstawowym warunkiem postępu pedagogicznego musi być odpowiednie kształcenie nauczycieli, a następnie dalsze ich doskonalenie w toku pracy zawodowej, co więcej, jest rzeczą bezsporną, że warunek ten wiąże się ze wzrostem prestiżu i pozycji społecznej nauczycieli.”⁵

Zdobyte wykształcenie nie może obecnie wystarczać na całe życie. “Współczesny nauczyciel, chcąc sprostać istniejącym i nowym zadaniom stawianym szkole, nie może poprzestać na wiedzy wyniesionej z określonej uczelni, ale musi ją wciąż poszerzać i uzupełniać, czyli, doprowadzać do stanu współczesnej nauki głównie przez własne samokształcenie, zdobywając w ciągu życia zawodowego także określoną specjalizację.”⁶

Uzupełnianie, aktualizacja i wzbogacanie wiedzy dokonuje się poprzez cały szereg form doskonalenia nauczycieli, należą do nich: studia podyplomowe, stopnie specjalizacji zawodowej I, II, III stopnia, studia przedmiotowo-metodyczne, kursy specjalne, warsztaty. W ramach pracy wojewódzkich ośrodków metodycznych, nauczyciele doradcy (metodycy) organizują konferencje metodyczne, zespoły samokształceniowe. Organizowane są konsultacje indywidualne i zbiorowe. Biblioteki pedagogiczne oferują cały szereg pozycji z zakresu pedagogiki, psychologii, metodyki oraz zagadnień merytorycznych. Wydawane są czasopisma dla nauczycieli.

Specjalizacja zawodowa, jako forma doskonalenia, budzi nadzieję wśród wybitnych pedagogów, teoretyków rozpatrujących problemy unowocześniania

współczesnej polskiej szkoły. Sądzi się, iż stopnie specjalizacji zawodowej mogą stać się elementem powszechnego, obowiązkowego doskonalenia zawodowego nauczycieli.

“Uzyskanie przez nauczycieli określonych stopni specjalizacji powinno pomóc im w odchodzeniu w praktyce dydaktycznej i wychowawczej od naśladownictwa (wzorców metodycznych), w krytycznej refleksji, samokontroli i wreszcie ułatwić im osiągnięcie takiego poziomu pracy pedagogicznej, który można nazwać twórczością. Stopnie specjalizacji zawodowej nauczycieli stają się niewątpliwie znaczącym ogniwem w systemie merytorycznego doskonalenia. Należy zakładać, iż odpowiednia motywacja moralna i materialna nauczycieli do podnoszenia kwalifikacji może okazać się dobrą podstawą dochodzenia do mistrzostwa pedagogicznego.”⁷

2. Międzywojewódzka Komisja Kwalifikacyjna

W dniu 30 lipca 1982 r. w oparciu o Kartę Nauczyciela, ukazało się zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania w sprawie szczegółowych zasad, warunków oraz trybu uzyskiwania przez nauczycieli stopni specjalizacji zawodowej.

Celem realizacji zadań zawartych w przepisach prawnych dotyczących stopni specjalizacji zawodowej nauczycieli, powołano komisje kwalifikacyjne. Główną Komisję Kwalifikacyjną przy Instytucie Kształcenia Nauczycieli w Warszawie (następnie Centrum Doskonalenia Nauczycieli) oraz 12 międzywojewódzkich i 18 wojewódzkich komisji kwalifikacyjnych przy oddziałach centrum doskonalenia nauczycieli.

Na czele każdej komisji stoi przewodniczący międzywojewódzkiej lub wojewódzkiej komisji do spraw stopni specjalizacji zawodowej.

W Oddziale Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Bydgoszczy została powołana Międzywojewódzka Komisja Kwalifikacyjna. Obejmuje ona swoim zasięgiem 3 województwa - bydgoskie, pilskie i włocławskie. W niektórych specjalnościach zasięg działalności komisji jest znacznie szerszy i obejmuje nawet kilkanaście województw. W zakresie specjalności “muzyka” Oddział Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Bydgoszczy (a aktualnie Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Bydgoszczy) obejmuje swoim działaniem 3 województwa - bydgoskie, pilskie, włocław-

wskie, na których terenie przeprowadza się egzaminy praktyczne.

Egzamin teoretyczny odbywa się w Bydgoszczy w siedzibie OCDN (obecnie WOM). Nauczyciele województwa toruńskiego odbywają na swoim terenie egzaminy praktyczne, natomiast egzamin teoretyczny dla tych nauczycieli odbywa się również w Bydgoszczy. Egzaminy praktyczne przeprowadzane są w szkołach u poszczególnych nauczycieli.

W skład komisji egzaminu praktycznego wchodzi nauczyciel metodyk, nauczyciel akademicki z OCDN lub uczelni wyższej oraz dyrektor szkoły, w której pracuje nauczyciel przystępujący do egzaminu.

Skład komisji egzaminu teoretycznego jest następujący: przewodniczący - nauczyciel akademicki (co najmniej w stopniu doktora), nauczyciel akademicki uczestniczący w egzaminie praktycznym, nauczyciel metodyk, pedagog i psycholog.

W tym miejscu należy podkreślić, że w zakresie przeprowadzania stopni specjalizacji z wychowania muzycznego, istnieje ścisła współpraca pomiędzy OCDN w Bydgoszczy (obecnie WOM) a Instytutem Wychowania Muzycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy.

3. Warunki ubiegania się o stopnie specjalizacji zawodowej

Nauczyciel przystępujący do zdobywania stopni specjalizacji zawodowej, musi spełniać następujące warunki:

- musi posiadać właściwe wykształcenie, zgodne z nauczaniem przedmiotem (na drugi i trzeci stopień wymagane jest wykształcenie magisterskie),
- odpowiedni staż pracy pedagogicznej, co najmniej 5 lat (na drugi stopień 12 lat, na trzeci - 18 lat),
- rzeczywiste osiągnięcia w pracy zawodowej potwierdzone (wstępnie) jako wyróżniające, przez bezpośrednio nadzorujący szkołę organ administracji szkolnej, a także zgłoszone przez nauczyciela do weryfikacji przez komisję kwalifikacyjną,
- ukończoną odpowiednią, zorganizowaną instytucjonalnie, formę doskonalenia zawodowego.

Nauczyciel ubiegający się o dopuszczenie do egzaminu na stopnie specjalizacji zawodowej, jest zobowiązany do przedłożenia komisji kwalifikacyjnej następu-

jących dokumentów wymaganych do wszczęcia postępowania kwalifikacyjnego:

- wniosek,
- odpis dyplomu ukończenia studiów (liceum pedagogicznego lub studium nauczycielskiego na pierwszy stopień),
- odpisy świadectw ukończonych form doskonalenia,
- wykaz spełnionych warunków (wykształcenie, staż pracy),
- karta oceny pracy nauczyciela,
- autoocena osiągnięć zawodowych,
- udokumentowane dowody osiągnięć zawodowych.

Zgodnie z zarządzeniem Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 30 lipca 1982r. istnieją trzy stopnie specjalizacji zawodowej (I, II, III), których uzyskanie jest uzależnione od wzrastających wymagań we wszystkich dziedzinach działalności nauczycielskiej.⁸

4. Wyniki badań własnych

Badania, których wyniki prezentowane są w niniejszym artykule, dotyczą stopni specjalizacji zawodowej uzyskanych przez nauczycieli wychowania muzycznego w OCDN w Bydgoszczy. Obejmują one okres od 1985-1990 roku i oparte są o analizę dokumentów (protokoły egzaminów praktycznych i teoretycznych).

Po roku 1990 aż do chwili obecnej, żadnych egzaminów na stopnie specjalizacji zawodowej nauczycieli muzyki nie prowadzono z powodu braku kandydatów. Okres ten, to likwidacja OCDN i przejście kompetencji w zakresie specjalizacji przez WOM.

W latach 1985-1990 w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Bydgoszczy do egzaminów na stopnie specjalizacji zawodowej z przedmiotu "muzyka" przystąpiło 68 nauczycieli, z których 66 (97%) zdało egzamin z wynikiem pozytywnym i uzyskało stopień specjalizacji oraz 2 nauczycieli (3%), którzy nie uzyskali stopnia specjalizacji zawodowej.

Z ogólnej liczby 66 nauczycieli, którzy zaliczyli egzaminy z wynikiem pozytywnym,

I stopień specjalizacji uzyskało 15 osób (22,7%),

II stopień specjalizacji uzyskało 50 osób (75,8%),

III stopień specjalizacji uzyskało 1 osoba (1,5%).

W poszczególnych latach liczba nauczycieli wychowania muzycznego przystępujących do egzaminów na stopnie specjalizacji, była mocno zróżnicowana. Najwięcej, bo 28 osób (42,4%) uzyskało stopnie specjalizacji w 1988 r., najmniej w 1990 r. - 3 osoby (4,4%).

Szczegółowe dane na powyższy temat zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Stopnie specjalizacji zawodowej z przedmiotu "muzyka" nadane w latach 1985-1990

Rok	1985			1986			1987			1988			1989			1990		
Stopnie	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Liczba nauczycieli	2	2	-	1	3	-	-	9	1	7	21	-	4	13	-	1	2	-
Ilość osób Ogółem: Procent	4	6,1%		4	6,1%		10	15,2%		28	42,4%		17	25,8%		3	4,4%	

Zróżnicowana była również liczba nauczycieli uzyskujących stopnie specjalizacji zawodowej w poszczególnych województwach. Najwięcej nauczycieli zdobyło stopnie w województwie bydgoskim - 34 osoby, co stanowi 51,5 % ogółu zdających, na drugim miejscu uplasowało się województwo toruńskie - 19 osób (28,8%), na trzecim piłskie - 10 osób (15,2%) i na ostatnim wrocławskie - 3 osoby (4,5%). Powyższe dane prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Stopnie specjalizacji zawodowej w poszczególnych województwach nadane w latach 1985-1990

Województwo	Stopnie			Razem	Miejsce według liczby stopni	%
	I	II	III			
Bydgoszcz	5	28	1	34	I	51,5
Piła	2	8	-	10	III	15,2
Toruń	7	12	-	19	II	28,8
Włocławek	1	2	-	3	IV	4,5

Analiza danych dotyczących płci nauczycieli, którzy zdobyli stopień specjalizacji zawodowej wykazuje przewagę kobiet. Z uzyskanych danych wynika, że wśród branej pod uwagę populacji było 39 kobiet (59,1%) oraz 27 mężczyzn (40,9%).

Średnia wieku tych nauczycieli wynosi 40 lat. Najstarszym zdającym był nauczyciel urodzony w 1922 roku, emeryt pracujący dodatkowo w wymiarze 1/2 etatu. W czasie, w którym zdobył I stopień specjalizacji (nie legitymował się wykształceniem magisterskim) liczył 66 lat. Najmłodszą - nauczycielką urodzoną w 1959 roku.

W tabeli 5 przedstawiany jest podział nauczycieli, którzy zdobyli stopnie specjalizacji zawodowej według roczników (wieku).

Tabela 3. Liczba nadanych stopni specjalizacji zawodowej z wychowania muzycznego według wieku (roczników).

Roczniki	1922	1935	1937	1939	1940	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948
Liczba nauczycieli	1	1	2	1	3	1	4	5	1	7	7	3
%	1,5	1,5	3,0	1,5	4,5	1,5	6,1	7,6	1,5	10,6	10,6	4,5
Roczniki	1949	1950	1951	1952	1953	1955	1956	1957	1959			
Liczba nauczycieli	6	4	7	3	3	2	3	1	1			
%	9,1	6,1	10,6	4,5	4,5	3,0	4,5	1,5	1,5			

Z powyższego zestawienia wynika, że największa liczba nauczycieli przystąpiła do zdobywania stopnia specjalizacji z roczników 1946, 1947 i 1951, czyli w przedziale wieku między 30 a 40 lat.

Wśród kobiet

- I stopień specjalizacji zawodowej uzyskało 7 osób (10,6%),
- II stopień specjalizacji zawodowej uzyskało 31 osób (47,0%),
- III stopień specjalizacji zawodowej uzyskała 1 osoba (1,5%).

Wśród mężczyzn

- I stopień specjalizacji zawodowej uzyskało 8 osób (12,1%),
- II stopień specjalizacji zawodowej uzyskało 19 osób (28,8%).

Kolejnym elementem brany pod uwagę w dokonywanej analizie materiału badawczego, był poziom wiedzy ogólnej i pedagogicznej - wykształcenie. Zgodnie z przepisami dotyczącymi warunków uzyskiwania stopni specjalizacji zawodowej, I stopień mogą zdobywać nauczyciele nie posiadający wykształcenia wyższego magisterskiego. Mogą zatem być to nauczyciele legitymujący się wykształceniem średnim (liceum pedagogiczne) lub ukończonym studium nauczycielskim.

Na drugi i trzeci stopień wymagane jest wykształcenie wyższe magisterskie.

Z analizy wynika, że I stopień specjalizacji zawodowej uzyskało 5 nauczycieli wychowania muzycznego (7,6%), którzy posiadali wykształcenie średnie.

Pozostałe 61 osób, które zdobyły I, II, III stopień specjalizacji (92,4%), miało wykształcenie wyższe magisterskie.

Miejsce pracy (typ szkoły), w której pracują oraz środowisko, w którym przebywają, to kolejne dane dotyczące nauczycieli ubiegających się o stopnie specjalizacji zawodowej. Z zestawienia wynika, że większość tych nauczycieli - 40 (60,6%) pracuje w szkołach podstawowych, drugie miejsce zajęli nauczyciele SN - 13 (19,7%), trzecie miejsce, to nauczyciele LO - 7 (10,6%), następnie nauczyciele metodycy 5 osób (7,6%) oraz jeden nauczyciel z zespołu szkół zawodowych (1,5%).

Wśród nauczycieli, którzy zdobyli stopnie specjalizacji zawodowej zdecydowana większość - 26 osób (39,4%) mieszka i pracuje w dużych ośrodkach miejskich (powyżej 20000 mieszkańców), 10 osób (15,1%) w miastach (do 20000 mieszkańców), 19 (28,8%) w miasteczkach (do 10000 mieszkańców) oraz 11 osób (16,7%) na wsi.

Warunkiem ubiegania się nauczyciela o wszczęcie postępowania kwalifikacyjnego na stopień specjalizacji zawodowej, jest odpowiedni staż pracy. Staż pracy

rozumiany jako doświadczenie nauczyciela lecz nie utożsamiane z wysługą lat.⁹

“... doświadczenia nie można określać, ani wiekiem, ani ilością lat pracy. Dotyczy to również doświadczenia pedagogicznego nauczyciela, które jest determinowane nie tylko wieloletnią praktyką pedagogiczną, ale przede wszystkim systematyczną i intensywną wewnętrzną aktywnością umysłową, samodzielnym rozwiązywaniem zagadnień praktycznych oraz wynikami analizy i samooceny własnej pracy, dostrzeganiem błędów i wyprowadzaniem z nich wniosków do dalszej pracy.”¹⁰

Zgodnie z regulaminem dotyczącym stopni specjalizacji zawodowej nauczycieli, staż pracy na I stopień wynosi 5 lat, na II - 12 oraz na III - 18 lat.

Jakim stażem pedagogicznym legitymowali się nauczyciele wychowania muzycznego, którzy zdobyli stopnie specjalizacji zawodowej w Oddziale Doskonalenia Nauczycieli w Bydgoszczy w latach 1985-1990?

Analiza danych wykazała, że średni staż tych nauczycieli wynosił 18 lat, w tym najniższy - 8 lat, najwyższy 43 lata. Szczegółowe dane na powyższy temat zostały zaprezentowane w tabeli 4.

Tabela 4. Staż pracy pedagogicznej nauczycieli wychowania muzycznego, którzy zdobyli stopnie specjalizacji zawodowej w latach 1985-1990

Lata pracy	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Liczba nauczycieli	2	5	1	1	2	4	4	4	6	1	3	4
%	3,0	7,6	1,5	1,5	3,0	6,1	6,1	6,1	9,1	1,5	4,5	6,1

Lata pracy	20	22	23	24	25	26	28	29	30	35	43
Liczba nauczycieli	10	3	2	3	4	2	1	1	1	1	1
%	15,2	4,5	3,0	4,5	6,1	3,0	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5

Z powyższego zestawienia wynika, że najliczniejszą grupę - 10 osób, stanowili nauczyciele z dwudziestoletnim stażem pracy zawodowej.

Nauczyciel po zakwalifikowaniu go przez komisję do egzaminu na stopień specjalizacji, ustalał z nauczycielem metodykiem (obecnie nauczycielem doradcą) termin egzaminu praktycznego. Egzamin ten odbywa się na terenie szkoły, w

której pracuje nauczyciel ubiegający się o stopień specjalizacji.

Skład komisji egzaminacyjnej stanowili (o czym była mowa wyżej): nauczyciel metodyk, nauczyciel akademicki OCDN lub uczelni wyższej i dyrektor szkoły. Jeśli do egzaminu praktycznego przystępował nauczyciel metodyk, wówczas w skład komisji wchodził inspektor oświaty i wychowania z danego terenu. Do zadań komisji należało przeprowadzenie egzaminu praktycznego, jego ocena, wypełnienie protokołu egzaminacyjnego i przekazanie go do odpowiedniego działu OCDN zajmującego się sprawami stopni specjalizacji zawodowej. Praca komisji przeprowadzającej egzamin praktyczny była odpowiedzialna, czasochłonna i często uciążliwa. W przypadku Oddziału Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Bydgoszczy, komisja do spraw stopni specjalizacji zawodowej z przedmiotu "muzyka" przeprowadziła w ciągu 5 lat 44 egzaminy praktyczne w różnych szkołach i różnych miejscowościach, nieraz bardzo odległych od Bydgoszczy.

Dla przykładu, w województwie pilskim były to następujące miejscowości: Chodzież, Człopa, Drawski Młyn, Łąkie, Piła, Rogoźno, Wałcz i Trzcianka.

W województwie wrocławskim: Nadróż, Rypin, Włocławek.

W województwie bydgoskim: Bydgoszcz, Chojnice, Czersk, Gostycyn, Inowrocław, Kcynia, Koronowo, Solec Kujawski, Świecie, Tuchola, Żnin. W samej Bydgoszczy przeprowadzono 12 egzaminów w szkołach podstawowych, liceum ogólnokształcącym i studium nauczycielskim.

Nauczyciel wychowania muzycznego przystępujący do egzaminu praktycznego może sobie wybrać (w ramach tego egzaminu), 2 lub 3 lekcje w dowolnej klasie, lub lekcję i jedną z form pozalekcyjnych np. próbę chóru, zespołu wokalnego lub zespołu instrumentalnego. Może to być również oprawa muzyczna jakiejś uroczystości. Nauczyciel metodyk w ramach egzaminu praktycznego może pokazać pracę nauczycielskiego zespołu samokształceniowego w swoim rejonie lub konferencję metodyczną. Termin egzaminu, klasy w których mają być przeprowadzone lekcje, tematyka lekcji lub form zajęć pozalekcyjnych, była wcześniej uzgadniana z nauczycielem i przekazana wcześniej członkom komisji.

Interesujące jest zestawienie pokazujące jakie klasy, formy zajęć oraz jakie zajęcia pozalekcyjne najczęściej były wybierane przez nauczycieli wychowania muzycznego dla realizacji egzaminu praktycznego.

Analiza wykazała, że w szkołach podstawowych najczęściej wybieraną klasą dla przeprowadzenia egzaminu praktycznego była klasa III - 17 lekcji, najmniej

klasa I - jedna lekcja. Najczęściej prowadzoną formą zajęć było tworzenie muzyki - 22 lekcje.

Tabela 5. Rodzaje klas i liczba zajęć w nich przeprowadzonych w ramach egzaminu praktycznego: szkoły podstawowe, licea ogólnokształcące, studia nauczycielskie

Klasy	Szkoly podstawowe								Licea			Studia nauczycielskie			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	I	II	III	Roczniki	I	II	III
Liczba zajęć	1	2	17	8	15	13	8	5	3	2	2		8	10	2

Nauczyciele metodycy przystępujący do zdawania egzaminów na stopnie specjalizacji zawodowej, przeprowadzili w ramach zajęć praktycznych 4 konferencje metodyczne z nauczycielami wychowania muzycznego w swoich rejonach.

Tabela 6 pokazuje, jakie formy zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych występowały na egzaminach praktycznych.

Tabela 6. Formy zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych występujące na egzaminach praktycznych i ich liczba

Formy zajęć lekcyjnych	Liczba zajęć	%	Formy zajęć pozalekcyjnych	Liczba zajęć	%
Śpiewanie zajęć lekcyjnych	15	18,7	Chór: Szkoły podstawowe	10	41,7
Ruch z muzyką	5	6,3	Chór: Licea ogólnokształcące	5	20,7
Gra na instrumentach	17	21,2	Chór: Studia nauczycielskie	1	4,2
Tworzenie muzyki	22	27,5	Zespół instrumentalny: Szkoły podstawowe	4	16,7
Słuchanie muzyki	21	26,3	Zespół instrumentalny: Studia nauczycielskie	2	8,3
			Zespół instrumentalny: Zespół szkół zawodowych	1	4,2
			Zespół wokalny: Studia nauczycielskie	1	4,2
Ogółem	80			24	

Z tabeli wynika, że wśród form lekcyjnych najczęściej występowały tworzenie muzyki - 22 razy i słuchanie muzyki - 21 razy. Z zajęć pozalekcyjnych najczęściej występowały chóry szkół podstawowych - 10 razy.

Egzaminy praktyczne i teoretyczne były oceniane przez komisję egzaminacyjną. Egzamin praktyczny i teoretyczny były oceniane przez komisję egzaminacyjną. Egzamin praktyczny na stopień specjalizacji zawodowej był oceniany w skali dwustopniowej - ocena szczególnie wyróżniająca i wyróżniająca.

Analiza ocen uzyskanych przez nauczycieli wychowania muzycznego na egzaminach praktycznych pokazała, że ocenę **szczególnie wyróżniająca** uzyskało 4 nauczycieli (6,1%), **ocenę wyróżniająca** - pozostałe 62 osoby (93,9%).

Większość przeprowadzonych egzaminów praktycznych wykazała, że nauczyciele wychowania muzycznego byli do nich dobrze przygotowani. Zajęcia praktyczne były konsultowane z nauczycielami metodykami. Przebieg egzaminów praktycznych miał charakter uroczysty, odświętny, dla prowadzącego zajęcia nauczyciela i dla dzieci. Komisja starała się wytworzyć w czasie egzaminu praktycznego atmosferę życzliwości i spokoju. Zajęcia były prowadzone z dużym zaangażowaniem osobistym oraz wykorzystaniem wszelkich dostępnych środków, jakimi dysponował nauczyciel wychowania muzycznego.

Po zaliczeniu egzaminu praktycznego z oceną pozytywną (szczególnie wyróżniająca lub wyróżniająca), nauczyciel przystępuje do egzaminu teoretycznego.

Regulamin zdobywania stopni specjalizacji zawodowej stanowił, że między egzaminem praktycznym a teoretycznym musi upłynąć co najmniej miesiąc. W przypadku, gdy nauczyciel wyrażał chęć przystąpienia do egzaminu teoretycznego przed upływem tego terminu składał w tej sprawie oświadczenie pisemne. Potwierdzał w nim chęć wcześniejszego (przed upływem regulaminowego terminu) zdawania egzaminu teoretycznego.

Egzamin teoretyczny odbywał się w siedzibie Oddziału Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Bydgoszczy, w odpowiednio przygotowanej sali. Komisja starała się o zapewnienie warunków dla przeprowadzenia egzaminu w atmosferze spokoju i życzliwości.

Każdy nauczyciel był powiadamiany pisemnie o terminie, miejscu i godzinie egzaminu. Odwrotną pocztą informował komisję do spraw stopni specjalizacji zawodowej OCDN o wybranych przez siebie do egzaminu zagadnieniach. Nauczyciel wychowania muzycznego miał do wyboru szereg zagadnień z zakresu własnej

specjalizacji oraz z pedagogiki i psychologii. Z zagadnień merytorycznych przedkładał komisji opracowane przez siebie cztery problemy na podstawie podanej literatury określonej przez Komisję.

Z zakresu pedagogiki i psychologii opracowywał i przedstawiał komisji trzy zagadnienia.

Egzamin teoretyczny był oceniany w skali 3 - stopniowej, oceny: szczególnie wyróżniająca, wyróżniająca i pozytywna.

Nauczyciele wychowania muzycznego zdobywający stopnie specjalizacji zawodowej w OCDN w Bydgoszczy otrzymali następujące oceny z egzaminu teoretycznego:

Ocena szczególnie wyróżniająca - 6 osób (9,0%),
wyróżniająca - 23 osoby (35,0%),
pozytywna - 37 osób (56,0%).

Oceny szczególnie wyróżniające otrzymały po trzy osoby z województwa bydgoskiego i toruńskiego.

Jakie zagadnienia merytoryczne cieszyły się największą popularnością wśród zdających egzamin teoretyczny nauczycieli wychowania muzycznego?

Odpowiedź na powyższe pytania przedstawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Tematyka merytoryczna i częstotliwość jej występowania na egzaminie

Tematyka	Częstotliwość występowania	%
Liczba, struktura i rozwój muzykalności	24	22,6
Podstawowe zdolności muzyczne a ogólne	13	12,3
Wybrane zagadnienia z problematyki przeżycia estetycznego	6	5,7
Najważniejsze współczesne koncepcje wychowania muzycznego	51	48,1
Polskie tradycje w dziedzinie wychowania muzycznego	12	11,3

Z zagadnień dotyczących dydaktyki muzyki (obowiązkowych na egzaminie) nauczyciele wybierali najczęściej następujące:

- Integracja między muzyką a innymi przedmiotami - 24 razy,
- Analiza programu, podręcznika i przewodnika oraz płytoteki do
wybranej klasy - 18 razy
- Zasady komponowania planów rocznych, miesięcznych oraz
konspektów - 11 razy.

Pozostałe zagadnienia były wybierane od jednego do sześciu razy.

Obok zagadnień dotyczących muzyki, nauczyciele wychowania muzycznego na egzaminie teoretycznym musieli również sprostać wymaganiom z zakresu pedagogiki i psychologii. Analiza tematów opracowywanych przez nauczycieli na egzamin oraz częstotliwość ich wyboru wykazała, że do najczęściej powtarzających się należały:

- Komunikowanie się nauczyciela z uczniami w klasie. 22 razy
- Kształcenie u uczniów umiejętności rozwiązywania problemów. 15 razy
- Rozpoznawanie i rozwiązywanie konfliktów w klasie. 13 razy
- Kształtowanie odporności emocjonalnej uczniów na sytuacje trudne. 12 razy
- Przewycięzanie niechęci uczniów do nauki szkolnej. 12 razy
- Kształtowanie u uczniów umiejętności samodzielnego uczenia się. 11 razy
- Rozpoznawanie możliwości intelektualnych uczniów
przez nauczyciela. 11 razy

Pozostałe tematy występowały od jednego do ośmiu razy.

Wśród zestawu tematów były takie, które nie pojawiły się ani razu np.:

- Stymulowanie rozwoju procesów poznawczych (spostrzegania, uwagi, pamięci, myślenia) dzieci i młodzieży w toku lekcji.
- Współdziałanie nauczyciela z uczniami w procesie nauczania-uczenia się.

Po zaliczeniu egzaminów z oceną pozytywną nauczyciele otrzymywali dyplomy potwierdzające zdobycie stopnia specjalizacji zawodowej.

Zakończenie

W oparciu o zebrany w okresie pięciu lat materiał faktograficzny, przedstawiony w niniejszym opracowaniu, można wyprowadzić kilka ogólnych wniosków dotyczących stopni specjalizacji zawodowej nauczycieli wychowania muzycznego.

- Stopnie specjalizacji zawodowej stanowią ważne ogniwo w systemie merytory-

cznego doskonalenia nauczycieli, w tym nauczycieli wychowania muzycznego.

- Dotychczasowe doświadczenia z przebiegu egzaminów na stopnie specjalizacji zawodowej nauczycieli wychowania muzycznego wykazały, że nauczyciele z dużym zaangażowaniem i dobrym przygotowaniem (świadczą o tym uzyskane oceny z egzaminów - praktycznego i teoretycznego), przystępują do tej formy podnoszenia kwalifikacji.
- Celem dobrego przygotowania nauczycieli wychowania muzycznego do zdobywania stopni specjalizacji, konieczna jest ścisła współpraca z uczelniami wyższymi np. z WSP (przygotowanie nauczycieli do egzaminu na studiach podyplomowych, udział nauczycieli akademickich w przeprowadzaniu egzaminów itp.) oraz z nauczycielami metodykami (konsultacje zbiorowe i indywidualne, organizowanie i udział w egzaminach). Tak gdzie są nauczyciele metodycy (obecnie doradcy) i dobrze organizują swoją pracę, tam liczba podnoszących kwalifikacje nauczycieli była duża, przykładem Bydgoszcz, Piła, Toruń. Tam gdzie brak nauczyciela metodyka muzyki (Włocławek), tam liczba nauczycieli wychowania muzycznego zainteresowanych zdobywaniem stopni specjalizacji mała.
- Z chwilą likwidacji Oddziałów Centrum Doskonalenia Nauczycieli, stopnie specjalizacji zawodowej znalazły się w gestii wojewódzkich ośrodków metodycznych. Obecny brak zainteresowania nauczycieli wychowania muzycznego w zdobywaniu stopni specjalizacji (brak zgłoszeń), wynika zapewne z niedostatecznej informacji o działalności wojewódzkich ośrodków metodycznych w tym zakresie oraz z trudnej obecnie sytuacji w oświacie.
- Stopień specjalizacji zawodowej nie może być nadawany obligatoryjnie, po przepracowaniu przez nauczycieli odpowiedniej liczby lat, lub po ukończeniu jakiejś innej formy doskonalenia - studia podyplomowe, studia przedmiotowo-metodyczne (jak niektórzy sądzą). Stopień specjalizacji zawodowej ma prowadzić do mistrzostwa zawodowego i nauczyciel przystępując do jego zdobywania, musi być tego w pełni świadomy.
- Nauczyciele wychowania muzycznego (i innych specjalności) powinni być w daleko większym stopniu dostrzegani jako mistrzowie w poszczególnych przedmiotach i specjalnościach, przez władze oświatowe niż dotychczas. Należy doprowadzić do takiej sytuacji, by stopnie specjalizacji zawodowej nauczycieli były traktowane analogicznie jak specjalizacja w innych zawodach np. w medycynie.

PRZYPISY

- ¹ B. Bromberek: Nauczyciele szkoły przyszłości. w: Poszukiwania naukowo-badawcze nauczycieli. Red. Z. Węgiński. Bydgoszcz 1989 s. 199
- ² S. Wołoszyn: Nauczyciel i elementy wiedzy o nauczycielu. w: Pedagogika. Red. B. Suchodolski. Warszawa 1982 s. 698
- ³ J. Rudniański: O dobrym wychowaniu i kształceniu. Kryteria moralne i pedagogiczne. Wydanie trzecie rozszerzone. Warszawa WSiP 1985 s. 15
- ⁴ S. Kaczmarek: Kształtowanie twórczej postawy nauczyciela. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 1960 s. 71
- ⁵ W. Okoń: O postępie pedagogicznym. Warszawa KiW 1970 s. 245
- ⁶ L. Bandura: Z zagadnień doskonalenia i doskonalenia nauczycieli. w: Pedagogika na usługach szkoły. Red. F. Korniszewski. Warszawa 1984 s. 328
- ⁷ M. Skowroński, Z. Węgiński: Stopnie specjalizacji zawodowej w systemie doskonalenia nauczycieli (na przykładzie ODN w Bydgoszczy. Bydgoszcz 1986 s. 4-5
- ⁸ Dziennik Urzędowy Ministra Oświaty i Wychowania. 1982 nr 10, poz. 92
- ⁹ Por. J. Jakóbowski: O sprawności pracy pedagogicznej początkujących nauczycieli. Bydgoszcz WSP 1973 s. 24
- ¹⁰ Op.cit., s. 24

Zusammenfassung

Der Beitrag betrifft die Grade der Berufsspezialisierung, die den Musiklehrern durch die Qualifikationskommission in Bydgoszcz in den Jahren 1985-1990 verliehen worden sind. Der Autor beschäftigt sich im Artikel mit den Anforderungen, die beim Qualifikationsverfahren und dann beim Erwerben dieser Grade erfüllt werden müssen, und stellt die Ergebnisse seiner Forschungen, die in vier Bezirken auf Grund der Dokumentenanalyse durchgeführt wurden, vor. Außer den Eigenschaften des Lehrers soll man die Aufmerksamkeit auch auf die gesammelten Informationen zum Thema der Klassenzahl und - art, auch zum Thema der Formen des Unterrichts, der im Rahmen des praktischen Examens geführt wurde, lenken. Auch der Überblick der Themen, die von den Lehrern zur theoretischen Prüfung gewählt und bearbeitet werden, und die Schlußfolgerungen, die es sich aus den Forschungen ergeben, sind sehr lehrreich.